

CK.0000061806

HỆ DÂN GIAN VIỆT NAM
HINH ĐỨC - BÙI DUY LAN

NỮ THẦN
VÀ
THÁNH MÃU
THÁI BÌNH

NHÀ XUẤT BẢN THỜI ĐẠI

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIAN VIỆT NAM
PHẠM MINH ĐỨC
BÙI DUY LAN

NỮ THẦN
VÀ
THÁNH MẪU
THÁI BÌNH

NHÀ XUẤT BẢN THỜI ĐẠI

**DỰ ÁN CÔNG BỐ, PHỔ BIẾN
TÀI SẢN VĂN HÓA, VĂN NGHỆ DÂN GIAN
VIỆT NAM**

(E1, Ngõ 29, Tạ Quang Bửu - Bách Khoa - Hà Nội
Điện thoại: (04) 3627 6439; Fax: (04) 3627 6440
Email: duandangian@gmail.com)

BAN CHỈ ĐẠO

1. GS. TSKH. TÔ NGỌC THANH	<i>Trưởng ban</i>
2. ThS. HUỲNH VĨNH ÁI	<i>Phó Trưởng ban</i>
3. GS.TS. NGUYỄN XUÂN KÍNH	<i>Phó Trưởng ban</i>
4. TS. TRẦN HỮU SƠN	<i>Ủy viên</i>
5. Ông NGUYỄN KIÊM	<i>Ủy viên</i>
6. Nhà văn ĐỖ KIM CUÔNG	<i>Ủy viên</i>
7. ThS. VŨ CÔNG HỘI	<i>Ủy viên</i>
8. Nhà giáo NGUYỄN NGỌC QUANG	<i>Ủy viên</i>
9. ThS. ĐOÀN THANH NÔ	<i>Ủy viên</i>
10. Ông TRƯƠNG THANH HÙNG	<i>Ủy viên</i>

GIÁM ĐỐC VĂN PHÒNG DỰ ÁN

ThS. ĐOÀN THANH NÔ

Chịu trách nhiệm nội dung:
GS.TSKH. TÔ NGỌC THANH

Thẩm định nội dung:
HỘI ĐỒNG THẨM ĐỊNH BẢN THẢO

LỜI GIỚI THIỆU

Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam (VNDGVN) là một tổ chức chính trị xã hội nghề nghiệp, nằm trong khối Liên hiệp các Hội Văn học nghệ thuật Việt Nam.

Quyết định số 82/NV, ngày 01/03/1967 của Bộ Nội vụ thay mặt Chính phủ đã cho phép Hội Văn nghệ dân gian thành lập và hoạt động trên phạm vi toàn quốc và có mối liên hệ nghề nghiệp với các tổ chức khác ở trong nước và nước ngoài.

Tôn chỉ mục đích của Hội là “**Sưu tầm, nghiên cứu, phổ biến và truyền dạy vốn văn hóa - văn nghệ dân gian các tộc người Việt Nam**”. Trên cơ sở thành quả của các công việc trên, Hội là một trong những đội quân chủ lực góp phần bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa - văn nghệ mang đậm bản sắc dân tộc đã được ông cha ta sáng tạo và giữ gìn trong suốt mấy nghìn năm của lịch sử dân tộc.

Những giá trị sáng tạo đó thể hiện mối quan hệ của các tộc người Việt Nam với thiên nhiên thông qua các tri thức sản xuất nông nghiệp; với xã hội thông qua phong tục tập quán, hội xuân; với nhân sinh quan thông qua các nghi lễ vòng đời người; với vũ trụ và thế giới tự nhiên đã được siêu nhiên hóa thông qua các loại hình tín ngưỡng tôn giáo; với lý tưởng thẩm mỹ thông qua các sáng tạo văn học nghệ

thuật. Ở mỗi tộc người Việt Nam, những lĩnh vực và hình thái văn hóa - văn nghệ này lại được thể hiện trong một sắc thái riêng. Chính kho tàng văn hóa đa dạng đó là nội dung, là đối tượng hoạt động của hội viên Hội VNDGVN.

Sau gần 50 năm hoạt động, được sự lãnh đạo của Đảng và sự chăm sóc của Nhà nước, Hội VNDGVN đã lớn mạnh với trên 1.200 hội viên. Số công trình do hội viên của Hội đã hoàn thành lên đến 5000 công trình, hiện đang được lưu giữ và bảo vệ tại Văn phòng Hội.

Được sự quan tâm của Ban Bí thư và Thủ tướng Chính phủ, **Dự án “Công bố và phổ biến tài sản văn hóa - văn nghệ dân gian các dân tộc Việt Nam”** đã được phê duyệt. Trong giai đoạn I (2008 - 2012), Dự án đã xuất bản 1.000 công trình, tác phẩm văn hóa - văn nghệ dân gian các dân tộc; Giai đoạn II (2013 - 2017) Dự án sẽ tiếp tục công bố thêm 1.500 công trình nữa.

Hy vọng, các xuất bản phẩm của Dự án sẽ cung cấp cho bạn đọc trong và ngoài nước một bộ sách mang tính chất bách khoa thư về các sắc màu văn hóa của các tộc người Việt Nam, phục vụ thiết thực vào việc tra cứu, mở rộng hiểu biết của bạn đọc về truyền thống văn hóa giàu có và độc đáo đó; góp phần xây dựng nền “văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”.

Trong quá trình thực hiện nhiệm vụ, Dự án mong nhận được ý kiến chỉ bảo kịp thời của bạn đọc gần xa.

Xin chân thành cảm ơn!

**Trưởng Ban Chỉ đạo thực hiện Dự án
GS.TSKH. Tô Ngọc Thanh**

LỜI GIỚI THIỆU

Trời đất chung đúc nên tú khí núi sông. Sông núi nước Nam là của người Nam, nước có giặc thì thần trời, thần đất, thần sông, thần núi cũng hiển hoá cùng toàn dân đánh giặc, nêu tấm gương trung dũng cho người noi theo. Con người kính thờ thần sông núi chính là kính thờ giang sơn gấm vóc mình.

Từ thần sông núi đến những anh hùng dân tộc, “trung với nước hiếu với dân” và những bậc có công khai làng lập ấp, đem vườn ruộng tới mọi nhà, những danh nhân văn hoá tài danh thắp sáng văn hiến đất nước đều được dân kính trọng, sống là nghĩa phụ mẫu, chết thành phúc thần. Việc thờ các danh thần, danh tướng là theo di nguyện của người đi trước và để được thánh nhân “phù hộ độ trì” cho mệnh mạch quê hương ngày càng sáng, vận nước ngày càng thịnh.

Đạo lý cao đẹp ấy đã thâm nhập vào tận cung đình. Lý Thái Tổ mở nước đã tu sửa miếu Sơn thần Đồng Cò để hàng năm các vua triều Lý rồi đến Trần, Lê đều đến dâng lễ và cùng thề tận trung báo quốc.

Thái bình từ trung kỳ Hùng Vương đã có dân cư, được mở rộng vào trước trong thiên niên kỷ I, cơ bản hoàn tất vào hai thời Lý, Trần. Vùng đất trẻ mầm mõ thành điểm gọi dân tú trân về hội cư. Từ các Hoàng phi, công chúa, vương hầu đến những người vô gia cư đua nhau về khẩn hoang. Đất đai nơi đây cũng là kho của để các vương triều ban cấp bổng lộc cho các công thần... cùng với những người lao động lớp thượng lưu có kiến thức ấy tác động việc khai khẩn và doanh tạo với tốc độ nhanh, với quy mô lớn hơn, và không ít số ấy đã có công với nước, với dân, được dân tôn thành bậc thánh, “sóng té” “chết giỗ”, mặc nhiên được hoà vào và làm tăng danh mục thần thánh, làm đẹp thêm đức sáng nơi đền miếu.

Theo điều tra sơ bộ thì tỉnh Thái Bình có khoảng trên 800 các vị thần, trong số đó có hơn 200 nữ thần. Đây là nói các thần có đền miếu riêng. Nếu kể thêm thân phụ, thân mẫu của các thần.....với ý thức “Công cha như núi Thái Sơn”, “Nghĩa mẹ như nước trong nguồn chảy ra” của các thánh mẫu được phô thiêng, nhiều khi cũng có “sắc vinh phong” thì chắc chắn tỷ lệ nữ thần ở Thái Bình phải có khoảng 300 - 400 vị.

Chế độ phong kiến, “trọng nam khinh nữ” mà trong danh mục nữ thần có được đội ngũ thánh mẫu, nữ thần đông đảo đến vậy biểu hiện người dân Thái Bình biết tôn trọng đức sinh thành, tư tưởng nam nữ bình đẳng đã có cội nguồn từ xưa.

Để viết tập sách “các, nữ thần, thánh mẫu ở Thái Bình” chúng tôi đã đọc lại các bộ sử lớn, đọc lại hàng trăm hồ sơ di tích lịch sử văn hoá, khảo sát thực tế ở hơn 100 làng xã và tham khảo một số thần tích để lựa chọn biên tập viết tập sách này. Tập sách giới thiệu tiểu sử và tóm tắt tiểu sử của hơn 120 nữ thần cộng với danh sách gần 80 nữ thần (chưa rõ thần tích).

Con số trên chưa phải là con số cuối cùng, chắc chắn còn nhiều nữ thần chưa có tên trong sách rất mong được sự cộng tác để bổ xung thêm cho đầy đủ.

Các thánh mẫu và các nữ thần được kể trong tập sách này thể hiện ở các chủ đề sau:

1 - Các nữ thần có công đánh giặc giữ nước, giữ quê.

2 - Các nữ thần có công mở đất lập làng xây dựng phong tục tập quán đẹp.

3 - Các nữ thần là tổ nghề

4 - Các nữ thần là những tấm gương sáng về đạo đức trung - hiếu - tiết nghĩa...

Song để tiện cho bạn đọc, chúng tôi sắp xếp theo trình tự thời gian nhưng các thánh mẫu thuộc “Tam tòa thánh mẫu” được thờ ở nhiều nơi, chúng tôi đưa lên trước.

Nội dung sách cũng là những nguồn sử liệu đáng quý làm sáng tỏ thêm diện mạo lịch sử Thái Bình và việc tìm hiểu văn hoá dân gian Thái Bình.

Xin cảm ơn Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam đã khuyến khích động viên, tài trợ kinh phí để chúng tôi có điều kiện khảo sát, điều tra tập hợp tư liệu ở cơ sở. Cảm ơn các cụ, các bác ở những làng quê có thờ nữ thần đã cung cấp tư liệu để chúng tôi viết được tập sách này.

Tập sách không thể tránh khỏi những thiếu sót, khuyết điểm mong bạn đọc lượng thứ.